

دېوالونو ته لگيايم

زۀ چي پښتنو ته داسې وايمه
پاخئ! دخپل حق د پاره ودريريئ
دا جور دېوالونو ته لگيايمه

محمد الياس

Ketabton.com

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دېوالونو ته لکيا يم

(د هائيکوگانو ټولگه)

محمد الياس

ټول حقوق د ليکوال په حق کښې دي

- د کتاب نوم : دېوالونو ته لگيا يم (د هائيکوگانو ټولگه)
ISBN-978-969-23975-0-6
شاعر : محمد الياس
کمپوزنگ : وقار محمد وقار او ليکوال (په شريکه)
د چاپ کال : ۲۰۲۴
تعداد : پنځه سوه
پروف ريډنگ : ارشد نادان (اېس اېس)
وقار محمد وقار (اېم فل سکالر)
بيعه : ۵۰۰ روپۍ
تماس : 03462860464
چاپ خانه : گران خپرندويه ټولنه

د موندلو درکونه

- ✓ پلورنځای پښتو اکېډمي پېښور پوهنتون
✓ طوطه کان ضلع ملاکنډ

تړون

د گران ملگري او د پښتو ژبې استاد، پياوړي غزلگو، نعت گو،
افسانه نگار، محقق، نقاد، فولکلوريست، مترجم او د ډېرو
کتابونو خالق

پروفېسر ډاکټر علي خېل درياب

په نوم، چا چې زما د ليک د ستاينې سره سره وخت په وخت زما
رهنمائي هم کړې ده، داد او ډاډ ئې هم راکړې دے

ډالۍ

خپلو گرانو قدردانو قامپرسته او پښتونپاله ملگرو

۱- غلام سخي

۲- ملک سپد زمان

۳- ډاکټر فخرالدين

۴- ډاکټر رياض احمد

۵- ډاکټر رفيق يوسفزي

۶- لياقت علي

۷- گل روز خان

۸- مطهرزيب خور

۹- منظور احمد يوسفزي

او د دمام پښتو ادبي بهير ټولو ملگرو ته د خصوصي ډالۍ په

توگه، چا چې په مسافري کښې زما شاعري اورېدلې ده، مينه او

ډاډنې راکړې دے او زه ئې نور ليک ته هڅولې يم

زۀ چي پښتنو ته داسي وايمه
پاخئ! دخپل حق دپاره ودريريئ
دا جور دېوالونو ته لگيايمه

محمد الياس

د سندريزو فکرونو او د رڼاگانو د رنگونو شاعري

کله چې گران محمد الياس د رڼاگانو رنگونه او سندريز فکرونه د خپلې خوږې پښتو په شال کښې ناوې کړي وړاندې کړل نو د خوږې پښتو د خدمت تمغه ورته ولگېده ولې د ژبې حالت زار او د قام بېزاري د پښتو ژبې د ټولو ليکوالو د مخې ده او داسې ښکاري چې د موجوده مجموعې نوم "دېوالونو ته لگيا يم" ئې دغه پس منظر لري. خو مایوسه نه دے او هر د فکر و نظر خاوند مایوسه کېدے نه شي. په دې هغه ژوند د خپل فکر په بنياد گوري او د ژوند سفرد خپل نظر په لارښودنه کوي او لا چي دغه

ليکوال د سمندرونو لامبوزن هم وي بيا خو د ژوند د هر طوفان او
حادثې د مخ کېدو توان لري. هر څو که تپه وائي چې:

—

د دريابونو لامبوزن ووم

نصیب مې کم شو د لختي اوبه مې ورپينه

ولې ليکوال د نصیبونو په ځای په خپلو جذبو او حوصلو يقين
ساتي.

ځان که څه مرام ته رسول غواړئ

چرته د شپېتو نه پس ئې پرې نه ږدئ

ژوند گورې تر مرگه پورې منله ده

چې لاس و پښې وهی نو خورې به ډوډی

او کنه ته وې چې قسمت خراب دے

بیا که د لورې نه مړ کېږې بښه ده

بناغلي الياس زما د علاقې دے او يا زه د ده د علاقې یم او دا هم يو اتفاق دے چې دواړه د علاقې نه بهر يو خو دې ډېر بهر دے يعنې "سات سمندر پار" اوزه خو په خپل گل گل پېښور کښې یم چې زه مې وشي نو ورغر وهم ولې بيا هم د سوات د سيند د غاړې نه لرې يو. زمونږ د دواړو کلي د سوات د سيند په غاړه دي او د سوات د سيند روماني غاړه چې د زرگونو کلونو د تهذيب امين ده. زمونږ د دواړو د رومان يادونه پرې هم چېې خاږي پراته دي.

زه د تانې یم او الياس صېب د طوطه کان او د طوطه کان سره د نعيم راهي نوم داسې پېوست دے چې لازم او ملزوم دي. ولې هغه هم د سيند د دغه گلورينې غاړې نه د عربستان شگو ته رسېدلے دے. بڼه نو خبره د سوات د سيند د دغه روماني غاړې روانه وه نو په دغه رنگينه فضا کښې چې خنګ زه عالم شعور ته راغلي یم داسې الياس صېب هم خپلې ساګانې اخستې دي او په خپل فن کښې ئې روح اچولے دے.

بناغله الياس صېب دا وخت د خپلې څلورمې شعري ټولگې سره حاضر دے او دا زه چې څه ليکم نو سفارش ئې نه کوم خو زما د دې نا ليدلي محترم جانان ملگري دا فکري پرواز دا حق ضرور لري چې ولوستلې شي په دې چې دا شاعري صرف د ده نه ده اګر چې ده ليکلې ده يا ده د ليک جامه وراغوستې ده خو دا زمونږ شاعري ده زمونږ خبرې دي او زمونږ په چاپېرچل کښې چې څه خبرې دي نو ښه په ډاډه ئې بيان کړې دي. په چا ئې وچ نه دي خوړلي بلکې د دې معاشرې هغه ټول کردارونه ئې په خوند خوند په ډاګه کړې دي چې ستونزې ئې زېږولې دي او د قامي ترقي په رفتار کښې او په فکري ارتقاء کښې خنډو خار جوړېږي او يا جوړ شوي دي. لکه دا څو هائيکو ئې ستاسو سره شريکوم او نور د سر امن غواړم.

په دغه بحث کښې يو داسې ووي
زمونږ کارونه به دا هله کېږي
دوي له باچا چې حوډار وګورو

—

چې د اسلام په نوم ووتونه اخلي
د دوي قيصه راته څه داسې بنڪاري
لكه پيشو چې مېرې خداى له نيسي

—

دېر حكايات ئې تاؤ راتاؤ كړه ورته
ملاوې دا مېرې ولي سېرې ؤ
ماوې تپوس وكړئ مالدار خونه ؤ

—

په زور او نوي باچا بحث كېدو
پكښې زمانه هم پوښتنه وشوه
ماوې دا دواړه د يو خړه غورونه

د خپل چاپېرچل د نفسياتي ماحول تربگني، بغض، حسد او بيا د
پښتنو موجوده صورت حال دا ټول د الياس صېب په نظر كښې

دي او بڼه د زړه د اخلاصه پرې خپل اظهار کوي چې د يو رښتوني
شاعر او قلمکار ذمه واري پوره کوي.

وچ په ناحقه يوبل اوزوروي
د پښتون دغه سوچ کۀ دغسې و
د مخکښې تلو گمان دې نۀ کوي بيا
ه

د خداي د نامې ځار شمه
څۀ نـوې شان خبره ده
پښتون يمه او ژوند کووم

دا خو د الياس صېب د فکر يو اجمالي خاکه ده . د دې کتاب په
لړمون کښې د موصوف د خور وور فکر يو درنه خزانه پرته ده خو
راسپرډل غواړي او دغه راسپرډل ، لوستل دي چې ضروري دي
او څنگ چې مې مخکښې وئيلي دي چې دا زمونږ خبرې دي نو
ځکه .

په فني توگه دا ټول كتاب د هائيكو دے او هائيكو اوس يو معروف صنف دے چې ډېر ليكوال پكښې د خپل فكر د گلدرو خوشبوگانې رانغاړي. دوي په دې هائيكو كښې د تجربو بلکې كۀ اجتهاد تكمه سم وي نو هغه وپكاروي، يو داسې كوشش كړے دے چې په فني چوكاټ كښې ئې ورله پوره بدلون راوستے دے. مسلسل هائيكو، غزليه هائيكو او نظمي هائيكو ئې په دې مجموعه كښې د خپلو تخليقي مرحلو نه راتېر كړې دي. نقادان به دې ته څنگه گوري خو زما خيال دے، د دې باوجود چې دا يو ښه كوشش دے او نوي والي طرف ته گامونه دي ولې يو خو مونږ د هائيكو د صنف بنيادونه پخوا نړولي دي او خپله هائيكو مو جوړه كړې ده او اوس كۀ دا رواج كېږي نو زموږ نه پكښې د نظم صنف ځي. په دې چې دا به درې درې مصري وي ولې د نظم د مصرعو خو هم څۀ د پابندۍ خبره نشته نو نقادان به دا خبره په نظر كښې نيسي. بهر حال دا يو كوشش دے او په راروان وخت كښې به پرې ښۀ فېصله كېدے شي. البته چې په كومه هائيكو كښې ئې د "ياگانو" خبره كړې ده نو دغه د ژبې د پرمختگ د پاره

يو ضروري عمل دے او وو او هغه مشران چې په دغه کار کښې شامل وو د داد او ستائينې حق لري - نور کتاب ستاسو په وړاندې دے او يقين لرم چې دا به تاسو اولولئ او زمونږ د دې مسافر جانان ملگري د خيالونو نه به استفاده وکړئ -

په درناوي

ډاکټر شېر زمان سيماب

پښتو اکېډمي

پېښور يونيورسټي

۵ دسمبر ۲۰۲۳ء

د محمد الياس هائيكو شاعري

محمد الياس ته په دې حواله سيل گرې شاعر و ايم چې په
مرچنته نيوي کښې د کپتان په حيثيت په ملکونو ملکونو او د
هغوي په سمندرونو گرځي - ژوند ئې اوږدې سپل گري او
مسافري سره تړلې دے خو زړه او ذهن ئې د خپلې خاورې سره
داسې تړلې دے چې هائيکو ئې د رومان او جمال او د فطري
بنائستونو په حآء د وطن سياسي او سماجي بدرنگو ته وقف
کړې ده - پښتانه شاعران چې نورې دنيا کښې وگرځي او د هغه
ملکونو سياسي سماجي نظام او د اقوامو اخلاقي معيار د نزدې
نه وگوري او د هغه برخه هم وگرځي نو د خپل ملک حکومتي
نظام، د حاکمانو په حاکمانه کردار او د اولس په سماجي رويو
دېرې باريک بينی سره غور و فکر کوي او په رد عمل کښې ئې
چې کوم ذهني کيفيت راپيدا کېږي نو د هغه اظهار په شاعري

کښې په کولو مجبور شي - په دغه اظهار کښې ئې غصه، ملامتيا، افسوس او حسرت هر څه شامل وي او دا هر څه ئې د خپل وطن او اولس سره د مينې دلالت کوي - د خپل ملک او قوم په ذهني، اخلاقي، سماجي او سياسي پسماندگۍ ئې زړه او ذهن ته يو درد رسي - محمد الياس هم د دغه درد نه تېرېږي او د دې شاعرانه اظهار ئې د هائيکو صنف کښې کړې دے - د هغه د شاعري درې مجموعې مخکښې چاپ دي چې په غزلونو او نظمونو مشتمل دي او دا مجموعه ئې هائيکو ته مختص کړې ده

هائيکو ئې په يولسو چپو کښې ليکلې ده او پښتو کښې دغه هيئت محبوب شوم او مقبول شوم دے - د پښخه اووه پښخه چپو هائيکو پښتو کښې ونه چلېده - په دې ډېر هيئتي بحثونه شوې دي او نور به هم کېږي خو د جاپان د موجوده وخت د هائيکو شاعره هائيجن چې د هائيکو د يوې مجلې "کاندون" مديره هم ده د هائيکو د هيئت او مزاج باره کښې کومه تازه تنقيدي رائي په مخه راغلې ده هغه د سابقه ټولو رايو خلاصه ده

د هائيجن دغه تنقيدي رائي د افغانستان اديب محمد نبي تدبير هغې سره جاپان كښې يو ملاقات كښې د هغې نه نوټ كړې او خپل مضمون كښې ئې ليكلې ده . محمد نبي تدبير ليكي "هائيجن د هائيكو د خپو يا سيلابونو په قېد كښې رابندول او موسم له قېده خلاصول يوه تېروتنه بولي" ظاهره ده چې هغه د پېنځه اووه پېنځه پابندي ضروري نه گڼي او د موسمونو يا د فطرت بيان پكښې ضروري گڼي .

محمد الياس د پابند هيتت په غلط فهمۍ كښې نه دے گېر شوم او د يولسو چپو ازاده هائيكو ئې ليكلې ده خو د فطرت ښكلاگانو او اميجري ته ئې زياته تخليقي توجه نه ده كړې . د تخيل په حآه ئې د تفكر او تفكر كښې ئې په ژوند د طنز او تنقيد اسلوب اختيار كړم دے . احساسات او جذبات ئې د ژوند د حقيقتونو عكاسي كوي . مينه ، جمال او فطري رنگونه ئې حآه په حآه ښودلي دي چې د هائيكو اصل مزاج ته هم نژدې دي او د تازگۍ احساس هم راكوي لكه دا هائيكو:

په سمندر کښې د سفر په مهال
که چرته اوليدے شي تورې مرغۍ
پوهه شه مخکښې به موسم خراب وي

او د جمال رنگونه او خوندونه داسې بيانوي:

سم د رنگونو تماشي جوړې شي
په ژبه هم زما سپرلے غوندي شي
چې ستا غزل غزل خواني ياده کړم

او د خپل وطن د ژوند يو کليوال عکس داسې بنائي:

تا ترې تنور له ډکي څنگه مات کړه
پتې ته شپول په دې غرض کومه
چې ځناور پرې بلوڅه نه شي کومے

محمد الياس په يوه موضوع مسلسل هائيکوگانې هم

ليکلي دي او د "نظميه هائيکو" عنوان ئې ورته ورکړے دے - په

دې کښې قافيه بدلېږي - دغسې بله تجربه ئې په يوه قافيه ردیف کښې د مسلسل هائيکو لیکلو کړې ده او دې ته ئې "غزليه هائيکو" عنوان ورکړې دے - زه پوهېږم چې هائيکو د خپل مختصر فني ساخت په لحاظ يو مکمل مختصر نظم دے - دغه فني تجربه محمد الياس په رومي خل ۲۰۰۸ کښې خپله شعري مجموعه "شور مې د قلم په ژبه راوله" کښې کړې ده - ورپسې چې موسی گل گل خپل کتاب "د حکمت رازونه" مطبوعه ۲۰۱۹ء کښې هم مسلسل هائيکو وليکلې نو ما پرې سریزه کښې ليکلي دي چې د مسلسل نظم په صورت کښې هائيکو يو بيل مکمل نظم نه پاتې کېږي - په يوه موضوع هائيکو گانې ليکل او يوه لړۍ کښې اچول او د نظم يا غزل صورت ورته ورکول ددې مختصر نظم ضرورت نه دے خو که شاعر په خپل تخليقي کېف کښې دغسې تجربې نه تېر شي نو قدغن پرې نه شي لگېدے - که زه دا ووايم چې هره هائيکو کښې يو مکمل خيال وي او دا په يوه لړۍ کښې اچولو ته ضرورت نشته نو دا جواز به وړاندې کړے شي چې د غزل هر شعر هم يو بيل خيال لري او د بيلو بيلو خيالونو اشعار د

يو غزل صورت مومي - زه وایم هلته داسې تسلسل د غزل
ضرورت دے خو هائیکو ته د تسلسل ضرورت نشته - اوس چي
محمد الياس مسلسل نظمیه او غزلیه هائیکو گانې لیکلې دي نو
د دې يو لنډ غونډې روایت هم موجود دے - اردو کنبې د
مسلسل هائیکو لیکلو تجربه اقبال حیدر کړې ده او داسې
هائیکو گانې ئې مجله "هائیکو انٽرنیشنل کراچی" کنبې چاپ
دي - د هغه تجربه دوه فني صورتونه لري - يو قسم هائیکو ئې
داسې مسلسل لیکلې دي چي خیال پکنبې بېل بېل دے خو
قافیه پکنبې یوه چلپږي - لکه:

ساون به اس پار

پتے پیلے پیلے ہیں

سبز ہوئی دیوار

او بیا دغه قافیه کنبې ئې ورسره نورې لس اتہ هائیکو لیکلې دي
لکه:

بادل کے اس پار

اک معصوم پرندے سے

بچھڑ گئی بے ڈار

په دي مسلسل هائيكو کښې قافيه يوه ده گڼي هره
هائيكو ځان له يو مکمل نظم دے - دو ېم صورت کښې ئې داسې
هائيكو ليکلې دي چې د هرې هائيكو وړومبې مصرع يو شان ده
او نور خيال پکښې مختلف دے -- ديولسو چپو هيئت پاکستان
سره سره افغانستان کښې هم مستعمل دے - ټولې مجموعې هم
دغه هيئت کښې چاپ شوې دي چې شمېر ئې شلو ته رسي - د
نظم او غزل په مجموعو کښې هم ډېرو شاعرانو خپلې
هائيکوگانې شامل کړې دي - د هائيکو صنف پښتو کښې کم و
زيات د څلو پښتو کالو سفر وکړو او په دې ټول دور کښې هائيکو
ليکلې شوې ده او نوي نوي شاعران ورته توجه کوي - وخت سره
سره دا غلط فهمي هم ختمه شوه چې هائيکو د مزاح صنف دے -
هائيکو يو خيال او تاثر د لب و لهجې تازگۍ او بې ساختگۍ

سرہ په درېو مصرعو کښې د حيصارو لو فن دے - محمد الياس
الياس تخليقي قوت نه توقع لرم چې د دنيا ملکونو د سيل په
دوران کښې به د نوو نوو فطري او ثقافتي منظرونو مصورانه
شاعري هم هائيکو کښې پيش کوي چې لوستونکي د نوي او تازه
ښکلا نه هم خوندونه واخلي - روع صحت او د تخليقي توان د
نوري زياتې ښپرازی د پاره ئې دعا گويم -

اسماعيل گوهر

۲۲ دسمبر ۲۰۲۳ بڼه هزاره

خپلې خبرې

هسې خو دغه کتاب ټولې زما خبرې دي خو دلته د خپلو خبرو د عنوان لاندې د ليکلو ضرورت ځکه محسوسوم چې په پښتو ژبه کښې د هائيکو په اړه لوستونکيو ته د خپلې پوهې مطابق لږ ډېر معلومات ورکړم او هغه دا چې هائيکو په اصل کښې د روايتي جاپاني شاعري يو اهم صنف دے کوم چې د يو خيال مطابق په شپارلسمه پېړۍ کښې راڅرگنده شوې وه د جاپان شاعرانو به هائيکو په ۵-۷-۵ بحرونو کښې ليکله. د شاعري دغه صنف د جاپان نه پښتو ژبې ته د اردو او انگريزي په لار د شلمې پېړۍ په اخيره کښې راغلی دے. پښتو ادب کښې چرته چې د هائيکو د وړومبي کتاب خبره راشي نو ذهن ته زر د ډاکټر اسماعيل گوهر نامه راشي، چا چې پښتو ژبه کښې د هائيکو وړومبې کتاب د "مسکا" په نوم ليکلی دے کوم چې په ۱۹۹۲ کښې چاپ شوی ؤ.

د هائيڪو د کتابونو د چاپ دغه سلسله تر "دېوالونو ته لگيا يم" پورې راورسېده او دغسې به روانه وي.

څنگه چې ما مخکښې ووتل چې جاپانيانو هائيڪو په ۵-۷ بحرونو کښې ليکلې وه خو محققين وائي چې وروستو هغوي هم هائيڪو د دغه قېد نه خلاصه کړه او په ازاد بحر کښې ئې هائيڪو ليکل شروع کړه. هائيڪو چې کله پښتو ژبې ته راغله نو د پښتو ژبې د هائيڪو ليکوالانو د ۵-۷-۵ په بحرونو کښې دومره ليک ونه کړې شو څومره هائيکوکاني چې په ازاد بحر کښې وليکلې شوې او خوښې کړې شوې او د هغې غټ ثبوت په پښتو ژبه کښې د ازادې هائيکو چاپ شوي کتابونه دي چې شمار ئې تقريبا شلو ته رسېدلې دے او نن چې کوم کتاب ستاسو په لاس کښې دے دا هم د دغه لړۍ يوه کړۍ ده. بل اړخ ته د ۵-۷-۵ په بحر کښې لا تر اوسه د کتابونو د چاپ کولو رجحان د نشت برابر دے او د هغې غټه وجه دا ده چې په دومره لنډ بحر کښې نه خو خيال پوره پوره ځائېدې شي او نه ئې په مصرعو کښې هغه

خوند وي کوم چې پکار وي - غرض مې دا دے چې کۀ په پښتو کښې د اوږد بحر هائيکو اوس مقبوله شوې ده نو پکار ده چې په دغه اړۀ د بي حايه تنقيد نه ډډه وشي -

هائيکو په بنيادي توگه د شاعري يو داسې صنف دے چې په درېو مصرعو کښې يو مکمل پېغام بيانوي او کۀ چرې دغه خاصيت نۀ لري نو بيا هائيکو نۀ ده اگر کۀ هغه زما په خپله شاعري کښې ولې نۀ وي، دوېمه خبره دا ده چې کۀ هائيکو کښې د شاعري خواره نۀ وي نو بيا هم هائيکو نۀ ده بلکې نثر دے او دغه کمزوري ما د ۵-۷-۵ بحر د هائيکو گانو په لوستو کښې ډېره ليدلې ده - زما په خيال کۀ په هائيکو کښې د شعر خوند، آهنگ، رواني، سُر نۀ وي نو ليکل نۀ دي پکار - د دې سره پښتو ادب ته د زيان رسېدو خطر ده -

پښتو کښې د هائيکو ليک اوس دومره ډېر شوے دے چې ما غوندې يو ادنی ليکوال پکښې هم مختلفې تجربې کړې دي لکه "مسلسل هائيکو" کوم چې ما په خپل وړومبي کتاب

"شور مي د قلم په ژبه راوړله" كښې په ۲۰۰۸ء كښې چاپ كړې وه دلته ئې بيا په دې وجه شاملوؤم چې دا ټول كتاب د هائيكوگانو دے - په دې كتاب كښې ما هغه هائيكوگانې هم شاملې كړې دي كومي چې زما د شاعرۍ په كتابونو د "رنا رنگونه" او "فكر مي سندرہ شوه" كښې چاپ شوې دي -

د مسلسل هائيكو نه علاوه ما په خپل دې كتاب كښې غزليه او نظميہ هائيكوگانې هم ليكلې دي كومي چې زما په خيال د دې نه وړاندي نۀ دي ليكلې شوي او يا زما د نظر نه نۀ دي تېرې شوې - اګر كۀ دغه ليك ډېر كم شوے دے خو زۀ دا هيله هم لرم چې د هائيكو شاعران به په راتلونكي وخت كښې دغه غزليه او نظميہ هائيكوگانو ليكلو ته پام لرنه وكړي او ډېر څۀ به پكښې وليكي ځكه چې په غزليه او نظميہ هائيكوگانو كښې د شاعرۍ خوند لا زيات تېري او هغه ځكه چې په دغه نوي صنف كښې د هرې هائيكو درېمه مصرع په يو شان قافيه او رديف كښې وي - كوم

چې د پښتو د روايتي شاعري په غزلو او نظمونو كښې هم ليدي شي -

د هائيكو په حقله بله ضروري خبره دا ده چې زمونږ د معاشري د اكثریت دا خيال دے چې گڼي هائيكو د مزاح نوم دے او يا هائيكو د مزاح او توقو تقالو نه بغير نا مكمله ده خو زما په خيال داسې نه ده بلكې كه ليكوال وغواړي نو په هائيكو كښې اولس ته سنجيده پېغام هم رسولے شي او د ظلم جبر د مخ نيوي، د قامي ستونزو او د پښتون قوم د بيداري په اړه پكښې هغه څه بيانولې شي كوم څه چې نثر ليكونكي په پوره افسانه يا ناول كښې بيانوي - زما د دغې خبرې ثبوت زما په كتاب كښې شاملې سنجيده هائيكوگانې دي -

د پښتو ژبې د سترو استاذانو او ځيني پوهانو دا خيال دے چې گڼي د هائيكو او يا د نظمي هائيكو او غزليه هائيكوگانو سره به نظم ته نقصان ورسې خو زما خيال د دغه سوچ برعكس دے ځكه چې دا د ليكوال پورې منحصره ده چې د هغه

رجحان کوم اړخ ته دے؟ اوس که د چا رجحان په نظم کښې
مخمس، مسدس آزاد او يا چرته بل څه ته وي نو هغه به ولې
هائیکو او بيا نظمي هائیکو يا غزليه هائیکو ليکي او که داسې
کوي نو بيا به مونږ داسې ووايو چې دغه نوې قسم هائیکو زياته
خوندوره او زړه راښکونکې ده ځکه خو زيات ليکلې کېږي.

د هائیکو په حقله که نور ليکل کوم نو خبره رانه اوږدېږي
خو زه به دومره قدرې وويم چې پښتنې هائیکو اوس د خپارو په
ځاى قدمونه اخستې دي بلکې که زه دا ووايم چې هائیکو په
پښتنه خاوره گرځېده څه چې مندې شروع کړې دي نو بې ځايه به
نه وي. الله دې وکړي چې هائیکو زمونږ ژبې له داسې ترقي
ورکړي لکه جاپانيانو ته چې په سائينس او ټيکنالوجي کښې
مېلاو شوي ده.

په اخر کښې زه د ډاکټر اسماعيل گوهر صېب او د ډاکټر
شېرزمان سيماب صېب د زړه د تله شکره ادا کوم چې د ډېرو
مصروفياتو باوجود ئې د چاپ نه مخکښې دا کتاب اولوستو او

خپلې گورې خبرې ئې پرې د سرريزې په شکل کښې وليکلې او د کتاب ښکلا ئې پرې زياته کړه. زه د گران کشر وقار محمد وقار او ښاغلي ارشد نادان صېب هم مننه کوم چې د کتاب کمپوزنگ او ځير کتنه کښې يې راسره کومک کړې دے -

د نور بحث په ځاے به ښه دا وي چې زه د خپل هائيکو د دې کتاب او لوستونکو ترمېنځه ووځم او د خپل کتاب د معيار، فني اړخونو او د دغه کتاب د هائيکوگانو د معيار بحث گرانو لوستونکو ته پرېږدم چې هغوي د کتاب د معيار په حقله څه فېصله کوي!!! دالله په امان

په ډېره مينه

محمد الياس دمام سعودي عرب

۲۲ دسمبر ۲۰۲۲

حمديه هائيڪو گانې

ذات کنبې يڪتا دے عقيدہ دہ زما
خو چي خبرہ د صفتو راشي
پہ ہر اړخ راتہ جانان ليدہ شي

ورتہ ظاہر باطن ہما دي افشان
داسي يو ذات زما تخليق کرے دے
هغه پہ هر څہ کنبې عيان ليدہ شي

خدايه مفہوم دے د نبي ﷺ د وينا
بنڪاري چي تہ مې ربہ وپېژندے
دا چي پہ هر څہ کنبې مې ځان ليدہ شي

توري تيارې د شپې نه اوختوي
لكه د نور په سپين سحر كښې راشي
كله رحيم كله رحمن ليده شې

ستانه د تينبتي لاره نشته خدايه
بنكاري چې ده هم سر كشي كړي وه
دوب چې د غره په سر كنعان ليده شې

كه په عمل و راته گرانه به وه
دغه هم ستاد عنایت په سبب
دا چې الياس كښې خه ايمان ليده شي

نعتيه هائيڪو گانې

په مدينه ڪنبي دومره خوندي به نه وئ
دا چي رونق دے دغه ستا برکت
دنيا به نه وه ڪه ته نه وے نبي ﷺ

بسه وه چي تا وحدانيت بيان ڪرو
د خدا ے په ڪور دننه شرڪ ڪېدلو
دا سلسله به همپشه وے نبي ﷺ

ستا په راتگ شوه منوره دنيا
لونه د شرمه به ژوندي بنخېدي
خدا ے خبر خوبه دا تياره وے نبي ﷺ

خپر دے کئے لرے وے د خیل وطن نہ
ستاد روضی پہ خوا کبھی ژوند وے زما
خومره به بنهء خومره به بنهء وے نبی ﷺ

یو چي مي هلته شفاعت نصیب شي
بل چي کوتر هم ستاد لاسو شي نو
زره به مي ډپر په حوصله وي نبی ﷺ

اخلاق دي ډپر بنهء وو الله مي وائي
محفل کبني ټولو نه به لوړ لیده شوے
ډک د کماله معجزه وے نبی ﷺ

دي کبني گناه نشته ارمان دے زما
خیال کبني الیاس هم چرته یو ځلي
لکه حسبن رض دي په اوږه وے نبی ﷺ

هائیکو

داسې سرعام به ترهه ګر نه وو
مُلاکۀ دممبر نه داسې وپلے وے
ظلم دے ګناه ده دانسان وژل

هائیکو

بنارناپرسان دې نو
ما هم پوزه توره کپره
وېله مې اینګر شومه

هائیکو

پرون په غبرګو جنازو ولاړ ووم
خوا کبې د کس نه مې تپوس وکړو
وېل ئې د روڼو په ډېران جنګ و

نظميه هائيڪو

(سياست)

وڪورئ اڪراني شـــــــــــــــــوله

دا به چرتـــــــــــــــــه نه وي ما

د خپل باچا پـــــــــــــــــه لوبو ڪنبي

ملڪ ئي ڊي ڊي وري ڪرو

تل به مي تنقيـــــــــــــــــد ڪو

د بل باچا پـــــــــــــــــه لوبو ڪنبي

هـــــــــــــــــر زور وراو والـــــــــــــــــه

د خان د پـــــــــــــــــاره منـــــــــــــــــده وه

د شل باچا پـــــــــــــــــه لوبو ڪنبي

دا ځل پوره کومه ځان
زه هم که باچا شومه
د غل باچا په لوبو کې

هائیکو

غاصبه سوچ ته دې لگام ونیسه
د سیند دا کانې که پاسته و څو چرته
دا به خوړلي کیدرانو وو ټول

هائیکو

بنکاري حق پرست نه ئې
شل شل دې جوړ کړي دي
سم شل تالو نه وائې

هائیکو

خو ځله مې مات شود و وطن آئین
الله دي نه کړي چې چوري چوري شي
غټان غټان ورپکښې ځان ته گوري

هائیکو

که دې په سوچ کښې جدت رانه وستو
سبا به زوے دے درته داسې وائي
بابانو ته اوس په دې څه پوهیږے

هائیکو

وطن رانه وران شوے و د غلو پسي په منډه کښې
څنگ به رعايه ساتے؟ د دغي نه خبر نه وم
زه هم باچا شوے وم د غل باچا په لوبو کښې

هائیکو

په زور او نوي باچا بحث کېدو
پکښې زمانه هم پوښتنه وشوه
ما وے دا دواړه دي — وخره غوړونه

هائیکو

خط کښې مې جانان داسې لیکلې دي
ځان له بندوبست وکړه څه چل اوکړه
خلق درپسې دي نور دي نه پریردې*

۳۰ مارچ ۲۰۲۲

(د امام سعودي عرب)

* د پاکستان د پخواني وزير اعظم عمران خان د وېنا مطابق هغه ته د امريکې
د اړخه د هغه د حکومت ختمولو په اړه د خط په ذريعه د دهمکې د خبر په
اورېدو

نظميه هائيكو (غدار حاکمان)

ز مونږ اصلي دشمنان دا خلق دي
شوڪ چي ڊالراخلي پښتون وژني
نو خدايه دهغو وزري وسپزه

هسي دعوي د مسيحا کوي خو
مونږ له په گرانئي ئي خرمن وويسته
خدايه لڙ د دو وزري وسپزه

زمکه ئي پرېښودې په هوا گرځي
ستا په شانې زه هم ورته قهاريمه
خدايه دمېږو وزري وسپزه

ورکه دې شي دغه ستري خوشي ده
درد چې دا ولس پکښې بيان نه شي
خدايه د زبيرگو وزرې وسپزه

راغونډ چې د پښتون په بربادۍ شي نو
زه ئې په الوت خوشحاله نه يم
خدايه د جرگو وزرې وسپزه

هائيکو

ستا به د نه راتلو بهانه جوړه شي
زمونږه ورځې به د هار يخي شي
چرته ناخپه که باران رانکې شو

نظميه هائيكو

وخت

نه راضي په پرته تېر ساعت د ژوند
تا پکښې پردې تپې وئيلې به
خان ته چې د خان د وينا وخت و نو

قصه مې د ويجار گلشن راخستې ده
پر پردې چې جذبې خوانې راپارې کړم
تپه شوم يه قربان د وينا وخت و نو

داسې د غفلت ژوندون مې نه لگي
خنګ مې د دنيا کاروبار کړم و
جمات کښې د اذان د وينا وخت و نو

چا وي چې ضمير د ده اوده دے لا
الياس به د خوارانو اواز پورته کړو
خان ته چې د خان د وينا وخت و نو

۱۳ مئی ۲۰۱۰ بحيره عرب

هائيکو

نور به چې لا خومره پرې مازغه به خورو
هسي هم اختيار د دوي په لاس کني دے
خي چې دغه غله کړو باچاگان د ملک

هائيکو

وييل ئي که چرته ترې خوک پند واخلي
پوره دنيا ته په فېس بک ئي بنودل
هغه چې سل روپي خيرات ورکوؤ

نظميه هائيكو

چي اوازه د بے ننګۍ ئې راغله
ورسره زور تعلق مې پرېښودلو
په يو هندو بت خپله نه وړانېده

راه نجات کښې خلق نه پوهېده
دا ځل په هر چا کښې شعور راغله
ستا په وحشت درش خپله نه وړانېده

په دوه روپو دي خپل ايمان خرڅ کړو
که د ضمير سودا دي نه وه کړې
پگړۍ به ستا شاه خپله نه وړانېده

دا چي يوبل پسي لکيا يو مونږه
دے کښي ضرور به د چا گوته وه
صفونه بي د تيله نه وړانږده

۲۳ جنوري ۲۰۲۳ دمام

هائيکو

وچ په ناحقه يوبل اوزوروي
د پښتون دغه سوچ که دغسي و
د مخکښي تلو گمان دي نه کوي بيا

هائيکو

زما چي کار ورپکښي ونه شولو
پت مې ملگري ته په غوږ کښي ووي
خر مې شاهگرام د خېره وليدلو

هائيکو

حق غوښتو له هسې هم يو کپرونه
 پرېږدئ چې لږ نورې چغې ووهو
 بڼه ده چې بجلي په مونږه گرانه شوه*

هائيکو

زما دستخط باندي قانون جوړ شو
 بيا چې قانون باندي عمل شروع شو
 ما وې قسم دے که زما دستخط وي**

*دغه هائيکو مي د فوج ، پي ټي آئي او پي ډي ايم ترمنځه د واک اختيار د جگړې له وجي د پيدا شوي سياسي بې ثباتۍ او اړي گړي له امله د بجلي د نرخ د زياتېدو او د غريب اولس لپاره د دغه بوج د برداشت کولو د ستونزو او د مايوسۍ د خبرونو د اورېدو او د خپل اولس د بې اتفاقي په حقله د احتجاج او طنز په توگه ليکلي وه

**دا هائيکو د پاکستان د اولسمشر عارف علوي د فوجي قانون او د رسمي پټ قانون په مسوده باندي د دستخط کولو نه وروسته د خپل دستخط نه د انکاري کيدو د خبر په تناظر کښې ليکلې شوي ده

نظميه هائيڪو

ستا د نظر خورو نغمو ته تاو بدمه داسي
خنڪ چي چاپره د يوه نقطه نه
د پنسل خوكه په پرڪار تاو يري

وبمه چي كله به يو كيږي پښتون
زما په ذهن كښي تر اوسه پوري
دغه نشه دغه خمار تاو يري

داسي خوك نشته دې چي پوهه ئي كړي
پردي واده كښي عبداللہ ته گوره
لېونه شوه دے بار بار تاو يري

زما په مرگ باندې ډالري اخلي
توپک په لاس بڼه په رڼا ورځي
زما د مرگ پسې سرکار تاويري

ما ترې پخپله و ځامار جوړ کړې
اوس مې قسم دې کړې سترگه سوزي
دې کړه هر څومره لکه مار تاويري

لږ د قانون په احترام خبر شه
لږه ساه واخله غوغا څه له کوي
ژرنده د پلار ده خو په وار تاويري

هائيکو

مينه مې کړې ده کوؤم به ئې تل
بس که په دے ورے گناه مې وژنرے
راخه چې لاړ شود مقتل په لوري

هائيکو

دلته د قاضي په فېصلو کښې هم
قتل د انصاف کړې په جار باندي
نو دلته زلزله به په مونږ نه راځي؟

هائيکو

نه پرې د پاسه د بنگرپو به راځي
نه به سل پورې شي په تا لايه
د خپل څادر سره چې پښې غزوي

هائیکو

د خدای د نامے زارشـمه
خـه نـوي شان خبره ده
پنـتون يـمه او ژوند کـوؤم

هائیکو

د عبث سوچ په دائره کښې بند يو
دنيا سپوږمۍ کښې ځانله ژوند گوري
مونږ په "ياگانو" باندې بحث کوؤ

هائیکو

د جهالت راباندې ختمه ده خو
د دوؤ په مېنځ کښې فېصله کومه
زه د ړندو په ښار کښې کون باچا يم

هائيکو

غرض مې دا وي چې پښتون بېدار شي
زه په پښتو کښې لیک ته هڅه وکړم
بس خو ياگانې دي چې نه مې پرېږدي

هائيکو

څنگه به په دغه خاوره امن شي
دلته د غريب چې حق تلفي کېده
دېرو ورتنه چينگه خوله نيولې وه

هائيکو

زه ترې دا کرکه هسې نه کوومه
د ضرب عضب په نامه ئې راله
څومره په چل چل باندې توې کړه وينه

هائیکو

په مائي تېل باتي سپزلي دي خپل
زه چې ژوند یم دامې نه وه پوره
گني د دوي خيال کښې شهيد وومه زه

هائیکو

هغه چې شپږ نمبرې زده کړلې نو
بيائي په کور کښې په وره خبره
خورت ته د مور او پلار کنځلې وکړې

هائیکو

حلاله گټه کړي حرامه ځانته
په پسته غوښه کښې هډوکه کېږدي
شک مې راځي د قصابانو په تول

هائيکو

زمونږ به ډېري مسئلې حل شي
سوچ کښې کۀ داسې مو بدلون راغے
مونږ به اول په ځان نيوکۀ کوؤ

هائيکو

راشئ! زمانه سياست زده کړئ
زۀ چې باچا وومۀ نوبل څۀ مې وې
اوس چې باچانۀ يم نو څۀ څۀ وایم

هائيکو

په ډن کښې هسې ئې غوغا کوله
چيندخ په لوتۀ باندي نۀ شو خترے
نودے به مونږ له کشمير څۀ وگتېي

مقفى هائيكو گانې

خان ته مې گوت ته هسې نه نيوله
د خان دانې پکښې اول اوږه شوې
ژرنده د پلار وه خو په وار مې نه کړه

خومره د مينې ډک زړگه لرمه
چا چې زما سکون تاله واله کړو
زړونه هغوله هم ازار مې نه کړه

خپلې خبرې ورت ته سمې ښکاري
په نصيحت باندي به خه قائل شي
بي لارې شوي دي په لار مې نه کړه

لگيا دي قام پورې ملنډي کوي
دوي د وطن په نوم وطن وڅوړو
دغه کم ظرفه په قلازمې نۀ کره

د تماشگيرو دکانونه بند شوه
دا حل د شرد جوړېدو په وخت کښې
وړه خبره وه تکرار مې نۀ کره

هائيکو

د مې کښې مالک ته ئې گناه نشته
دا په وښو کښې چې دلورې نه مري
کۀ دۀ ته خروپمه نو څنگه به وي

هائیکو

د خوب په نیت چي کت ته و خپژمه
ډډې په ډډې شم خو چرت ته راځي
کتاب چي گورمه تالی و هممه

هائیکو

پرد م سندا ئې صدقه کښې ورکړو
بیا ئې په لاره ډمامې وهلې
پلارمې زما په شان سخي سر م و

هائیکو

د هسې ناستې نه کار ډېر ښه وي
ما وې ورځمه څه کووم ورله خو
د خان غریب هډو بیگار نه و

مقفى هائيكو گانې

ده ته به ولي لاس په نامه ودرېږم
دا شېطاني خوي به چې کله پرېږدو
د خوجولاد د زه پښتون سره يم

ده نه به يم په سل کرته
ده قيصه زما يه شانې نه ده
د خوفهاد او زه مجنون سره يم

د سمندر غوندي دننه خيال کښې
بلها جذبې مې غورځنگونه وهي
زه که هر څومره د سکون سره يم

هائيکو

خوک لېوني دي چې سپوږمۍ ته خيژي
زمونږ په زمکه بڼه بلها روزگار دے
دلته جنگونو کښې پېسې گټه شي

هائيکو

زه پرې خوشحاله شوم چې څه د خبره
اوس د خپل حق تپوس کولې به شي
زما پيشو چې ماته مياؤ وکړو

هائيکو

مينه مې کړې ده کوؤم به ئې تل
بس که په دې وره گناه مې وژنې
راځه چې لار شو د مقتل په لوري*

* دا هائيکو زما په اولني کتاب 'شور مې د قلم په ژبه راوله' کښې په کال ۲۰۰۸ء کښې هم چاپ ده

نظميه هائيكو

اصلاح

ته ڪه ڪام لوتې خانہ بنه نه ڪوې
د خان نه زه ڀه دغي مطمئن یمه
فکرد سماج کومه نوبنه ڪوؤم

نن راته يو خوار ليڊر ڇه ڊاسي وي
تا چي د خپل ڪام خبره پرېنوده
زه ڪه ڀه تاراج کومه نوبنه ڪوؤم

هرايخ چي ڪورم ماري ڊاري دي
سرڪار مي د رشوت تبې نيولي دے
زه ورله علاج کومه نوبنه ڪوؤم

بڼه به شو که خپل باچاته ووايو
ته که په ما ظلم کوي بد کوي
زه که احتجاج کومه نو بڼه کووم

هغه به هر ځای پرې تنقيد کولو
ځکه پرې بد لگي بوتار د غريب
زه ئې خبره د مزاج کومه نو بڼه کووم

بالخت ته چې دي ډډه لگولي ده
ستاراته کندوان د دانو ډک بڼکاري
زه که ځانله بياج کومه نو بڼه کووم

ستانه چې ستا د غلا تپوس کومه نو
ته راته وي په گډو وډو سر شوې
زه که د ځان جاج کومه نو بڼه کووم

خان دې په خپل لنگ کبني خوشحاله ساته
په ما دې خپل کلتور راسور نه کړې
زه په جامو کاج کومه نو بڼه کووم

هائيکو

مخکبني هغه نوراو اوس دا نور وائي
بس خو چې باچا پکبني زمونږه وي
خبرکه يو لیتر پیترو ل د زرو شي

هائيکو

خان که څه مرام ته رسول غواړئ
چرته د شپېتو نه پس ئې پرې نه ردئ
ژوند گورم تر مرگه پورې منده ده

غزليه هائيڪو

دغه ڪار د شمله ورو سره ٻنه ؤ
وس ڪم ظرفوله په لاس باندي ورغلي
د دروغو سياست سره خفه ڪري

احمد شاه به مڀ په خاوره بيا پيدا شي
ٽيپوسانو ڪنڀي د باز خويونه گورم
دا گمان دغه فطرت سره خفه ڪري

دنيادارو عجيبه نظام جو ڪر
د ڪڱو پڪنڀي ڪا گه ڪارونه سم شي
نڀغه لار د صداقت سره خفه ڪري

چې انصاف چرته په دوه روپۍ خرڅيږي
چې ملزم پکښې بري شي بې دليله
دا قاضي دا عدالت سره خفه کړي

مخامخ شي دواړه يو بل ته په لار کښې
يو خوا منډه د دنيا هم ضروري ده
بل خوا سوچ د آخرت سره خفه کړي

د يو بل سره ولاړ به وو په غم کښې
رواجونه په اوبه لاره لاهو شوه
بې خوندي شوه قباحه سره خفه کړي

په وطن کښې د روزگار دومره کمه شو
د ډوډۍ د پاره خلقو بچي خرڅ کړل
تنگدستي دغه غربت سره خفه کړي

د ریا او تکبر په سوچ کېنې غرق ئې
دغه خپر خودا به نه کوي گناه ده
ملاجانہ ستا بدعت سرے خفه کړي

سادگي وه د يو بل نه خارېده وو
اوس د نوي دور نوي تقاضې شوې
ژوندانه کېنې دا جدت سرے خفه کړي

زړه مې غواړي چې دا يونيم برابر کړم
بس خو مخې له چې راشې په خدا شم
کله کله شرافت سرے خفه کړي

گړنگونو نه ارتاؤ شي په اعتبار کېنې
چې ملگري دې مخلص درسره نه وو
کاروبار کېنې شراکت سرے خفه کړي

د کپلو د ملک مثال شي راته مخکښي
اگري نگري ته قانون ويثلي کيږي
د ابې ډنگه رياست سرې خفه کړي

فارمي چرگان د زرو نه په بره
د پيټرولو نرخ د درې سوه د پاڅه
ستونځي دا د معيشت سرې خفه کړي

نور قومونو خو سپورمي ته پرواز وکړو
پښتانه يو ورځ ته ورځه مخ په ښکته
دا تياره دغه ظلمت سرې خفه کړي

ما وي زړونه به يو بل ته دا حل تش کړو
ايله راغلي دومره زړولي روان شوې
ستا تادي دغه عجلت سرې خفه کړي

اوتې بوتې كۀ مې وپلې زۀ به بنه وم
په شعرونو كښې هم بنه نۀ ده چې وايم
سپينې سپينې حقيقت سرے خفه كړي

په جار باندي چې سپينې سپينې وائي
يارانه ئې تنهائي سره شروع شي
حق گوئي او صداقت سرے خفه كړي

زۀ الياس د تجربې په بنياد وايم
د انسان جامه كښې پلار د ابليس پتې وې
د دې بعضو قد قامت سرے خفه كړي

(د مام سعودي عرب)

۲۲ ستمبر ۲۰۲۳

هائيکو

چې د اسلام په نوم ووتونه اخلي
د دوي قيصه راته خه داسې بنکاري
لکه پيشو چې مړه خداى له نيسي

هائيکو

صدارتي اېوارډ که رائي نه کړو
زمانه دا طمع دي نه ساتي بيا
چې زه به هم د دوي صفت وکړمه

هائيکو

چې د خپل وران وطن په حال ژرېږم
ماته واکدار د وطن داسې وائي
هسې مکره د خانه مه جوړوه

هائیکو

تېر شوي وخت په بېرته چرته راځي
ځکه تمامه ورځ فېس بک ته ناست يو
ليکويو بل ته ماشاءالله په تصوير

هائیکو

هسي چې بڼه وکړه که بد مې وکړه
دا چې د پلار نه مشر مشر کېدو
د پلار د مخې مې راباندې کړه پرې

هائیکو

لږه شان قبصه ئې ماته هم وکړه
ويمه چې دا زه هم داسې درشمه
څنگ چې ته مې پت زړه ته راغله و

نظميه هائيکو

پلاننگ

په عالمي سطح خبرې کېدې
پښتانه ولي بي روزگار ه گرځي
راځي چې دوي له هم څه کار وگورو

مونږ له د مخکښي نه حساب پکار دے
د يو په سر به څو ډالري اخلي
راځي چې نيت ئي د سرکار وگورو

ورته به لاړ شو خپل غرض له پکښي
دنيا ته به وايو ترهه گردي پکښي
په دې بهانه به قندهار وگورو

چې ځان وژنه شهادت وگڼي نو
خپر کۀ ملا پکښې پسې وگټي
دې له به هم پکښې کردار وگورو

مونږ له پکار ده چې تادي پرې وکړو
د دې نه وړاندې چې راوینښ شي خلق
بم ډزېدو له چې نوبنار وگورو

په دغه بحث کښې يو داسې اووې
زموږ کارونه به دا هله کېږي
دوي له باچا چې حوالدار وگورو

نظميه هائيکو

تاسو چرته وئ

بيامې عزرائيل په خوا راتېر شولو
ورشئ لږ خواخوږو ته مې او وائئ
رنگ مې زيړېدلو تاسو چرته وئ

يوه گيله مې درنه ډېره کپري
د قام په نوم باندې بناغلي خلقو
بنار چې وړانېدلو تاسو چرته وئ

مکتب ته څنکه ترهه گرننو تو
توپک په لاس څوکېدارنو وائئ
بم چې ډزېدلو تاسو چرته وئ

يو ځلې ورغلي مېځانې ته و
يو ځلې ئې سرې سترگې ليدلې وې
الياس چې ځنگېدلو تاسو چرته وئ

هائيكو

دامې ورته ډېر د زړه نه وئيلې وو
ما به اشنا كړم وې د خيال سره
لر كه مې فكرونو ته راغلي وې

هائيكو

په مادي سخا تما تر مه خرڅوه
ستاناروا ته روا ځنگه ووايم
د پلار كندر كښې خودي نه يمه ناست

هائيڪو

زه ڇڻي پڻتنو ته داسي وائيمه
پاڻيءَ! د خيل حق د پاره ودريري
دا جور دېوالونو ته لکيايمه

هائيڪو

په دے منطق د دنيا پوهه نه شوم
زه ڇڻي د لوري مڙ ڪدمه ڪله
سرتنه مڙي وڙي پراتي پڇڻدي

هائيڪو

د پي ڊي ايم ڇڻي حڪومت تڙ شو
راته په لار ڪڻي يوبابا وئيله
بلا وه لوييه برڪت ئي نه و

نظميه هائيكو

تيك ده چي محنت ورسره كومه خو
چرته چا ملنگ به دعا كړې وه
فقير وم د شاهانو تخت مې وليدو

د ژوند د ونې تنه هم ډډه شوه
ماد انتظار په گهړې زده كړله
ورو ورو تېرېدلو وخت مې وليدو

دا د ژوند قيصه هم عجيبه شان ده
ډېر دي چي په خپل اقبال خوشحاله وو
ژاري په سرو سترگو بخت مې وليدو

طور طريقي په تندر مه اوله
نن مي د يو چاد خولي نه واوريده
خدايه خه بي وخته تخت مي وليدو

مقفى هائيكو گاني

يو خوا مفاداتو ته مي گورمه
بل خوا انقلاب په خاوره غواړمه
خه د احمقانو په جنت کنبې يم

اوس ئې هم په سترگو بدي لگمه
يو ځلي مي خان ته داسې وئيلي وو
زه به همپشه داسې غربت کنبې يم

هائيكو

خلقو وپله خپل مطلب پرې بار که
ما وې دده مينه خو لته وې نو
خرو په دغه وجه يار مې نه کړو

هائيكو

دنه سړي بچې به نه وېم ورته
خو چې وطن بد حاله وينمه نو
وېمه چې بل بل خه مې ووې ورته

هائيكو

وېمه چې بدو ته ئې بد وويمه خو
چرته خواخوږو له مې زيان ورنکړي
دغه تلوسي مې لاره ونيسي

هغه خواږه وختونه چرته لاره

(مسلسل هائيکو)

چې به زما سره په څنگ گرځېدې
په هر اړخ به مې په ننگ گرځېدې
هغه خواږه وختونه چرته لاره

چې د يو بل نه زارېدو به پکښې
چې بېلېدو نو ژړيدو به پکښې
هغه خواږه وختونه چرته لاره

هغه د نيمې نيمې شپې خبرې
خوږې خوږې، پستې پستې خبرې
هغه خواږه وختونه چرته لاره

هغه چې تابه ماته وپله اشنا
خداي دې زمانه مه كړه بپله اشنا
هغه خواږه وختونه چرتسه لاره

قسم په خداي رانه به هپري نه شي
بغير له تانه بي مي تپري نه شي
هغه خواږه وختونه چرتسه لاره

چې كله كله به بنپري دي وكړي
يا به په وړه كنبې اشاري دي وكړي
هغه خواږه وختونه چرتسه لاره

غزليه هائيكو

پوهه يو خوبيا هم پوهه نه شولو
يو بل موپه يو بل باندي مړه کرلو
اوس هم دا بي خونده قېصې اورمه

ورور ورله شرعي حقونه نه منل
خورد ورورد پاره په سوره کبني تله
خوبه دا بد رنگه قېصې اورمه

خدا ۾ خودې متره زما په خاوره کره
دا خلې به څه درله بهانه گوري
ستا د نامې جنگه قېصې اورمه

دنیاد پرمختگ په لار روانه ده
زما پکښې سبا هم په تیاره کښې د مے
خدا مے خبر دا څنگه قیصې اورمه

شابه کړه څه بله قېصه وکړه نو
نن ئې څه په ډېره مینه ووئیل
الیاسه ستا ملنگه قېصې اورمه

هائیکو

بنکاری چې دواړه دیو مے پارتي وو
یو بل ته خامخا خبرو کښې به
مونږه حاجې صېب هسې نه وئیلو

هائیکو

پر کېده هسې هم بنه نه دي خو
 چې مور ئې نه وي د دعاد پار ه
 الله دې نه کړي چې راگېر شي سره

هائیکو

ستا د نظر خورو نغو ته تاوېدمه داسې
 څنگ چې چاپېره د یوې نقطې نه
 د پنسل څوکه په پرکار تاوېږي*

هائیکو

زه به ئې څنگ په څنگ کېنې څه اودریرم؟
 نامه ئې هم یو ځای لیکلې نه شم
 د فلسطین نه راته گران دے فېس بک**

* په فلسطین چې کله په ۲۰۲۳ کېنې جنگ شروع شو نو ما ولیدل چې اکثر خلقو به په فېسبک باندې فلسطین یو ځای نه لیکلو د دې وجې چې چرته د فېسبک اکاؤنټ ئې بند نه شي، فلسطین به ئې جدا جدا (فل س ط ي ن) لیکلو. دغه هائیکو کېنې د مسلمانانو کمزوری طرف ته اشاره هم ده او طنز هم

غزليه هائيكو

سم د رنگونو تماشي جوړې شي
په ژبه هم زما سپرلې غوندي شي
چې ستا غزل غزل خواني ياده كړم

ماته را ياد شي د گنجي نو كونه
خيني كم ظرفه چې خوانده ووينم
د دير نوابه! ستا خاني ياده كړم

وبمه چې نه تلې د پردي وطن نه
مسافري ته مې زړه بېرته روغ شي
په خپل وطن كښې چې گرانې ياده كړم

عبث مې لاس څرېوان ته مه اچوه
که دې زماسره ډغره راغله
تاته به هله ستانې ياده کړم

هائيکو

ما ورته يو ځل په څپ کې وئيلي وو
خو پورې به ستا د کور کارونه کوم
اوس هم د خان جي راسره وړانه ده

هائيکو

د پېغمبر راتلو قيصه ختمه کړه
دې ته به هم خلقو غېرت وئيلو
پخوا چې لونه به ژوندی ښخېدې

هائیکو

نن راله د زړه تارونه مه چپړئ
نن مې زړه رینبتیا سلگو نیولې دے
کډې د جانان کابل ته لار لې

هائیکو

دېر حکایات ئې تاؤ راتاؤ کړه ورته
ملا وې دا مړې ولې سړې ؤ
ما وې تپوس او کړې مالدار خونه ؤ

هائیکو

درله به کارگوري مصروفه به ئې
ژوند کښې د بل دشمن حاجت به نه وي
د تره بچې کله دې تربور وختو

هائيکو

سم ورتہ خان قورقلا خان بنکاره شي
دے بياد نئے سڀي کارونه کوي
پڳري په سر چي نه کړي نئے سڀي ته

هائيکو

چي لاس او پښي وهي نو خورے به ډوډي
او کنه ته وي چي قسمت خراب دے
بيا که دلورے نه مږ کږے بنه ده

هائيکو

ساده يم ديوے لارے سرے يمہ
زما جوړ دوہ مخيز خبري زده نئے دي
خکه په ټولنه کښي يواځے يم

هائیکو گاني روحاني او جسماني علاج

خوراک دې کم کړه گرځېده شروع کړه
که پۀ وجود کښې دي غټ والې راغې
پکار ده چې ډډه د خوړو نه اوکړې

د وينې جوش سپوا کوي مالگه
بل که د زړۀ مرض دي هم وي چرته
پکار ده چې ډډه د غوړو نه وکړې

د زړۀ نه خیرې لړ کول به غواړي
که پۀ ژوندون کښې خوشحاليانې غواړي
پکار ده چې ډډه د کینو نه وکړې

غزليه هائيڪو

زمونڙ باچا ته امريڪي وئيله
داخل دنوي جنگ د پارہ مونڙ له
سادہ بادہ پښتون سماج پڪار دے

دۀ ورلہ ڊپرې ناروا ڪرې دي
حق ئي جوڙي ڪۀ اوس داسي وائي
د رور عزيز سر له مي تاج پڪار دي

په رنار ورخ مو بي گناه وڙني
د دغه جبر خلاف خۀ وائي تۀ
زما په خيال خو احتجاج پڪار دے

کٺٺ د وجود رنځوري وي نو وي دې
خو چي ټولني له ناسور جوړ پري
د اخلاقي رنځور علاج پکار دے

چي د يو بل نه پکښي ځار شي سرے
چي د يو بل سره ښېگړه وشي
غم او ښادي داسي رواج پکار دے

چرته ملا رانه د هوکښه دي نه کپري
د خوند نه ډک ژوند تېرولو لره
الياسه رنگين شاني مزاج پکار دے

هائيکو

د پرتگال په سمندر راتېر شو
واسکوډي ګاما هندوستان پېدا کړو
مونږه چې کور ته ځو خطا کړو لاره

هائيکو

چې څه کړې هغه به ريبې دائې نه منله
بد عملۍ کښې غريب سر و خوړو
د نيوتن درېمه قيصه ټيک وخته

هائيکو

ژوند کښې تجربه بلها معني لري
نن که د حکمت خبرې کومه نو
دغه مې د وخت نه زده کړه کړې ده

هائیکو

دا چې د بل په خوشحالی سوزي
 زه ورته گوته په خوله ځکه يم
 تر اوسه څنگه ايره شوې نه دي

هائیکو

په نیمه شپه کبې چې مرام ته تلمه
 تلي پېرونه به مې ځکه کتل
 ستوري په شپه کبې لار نبودنه کوي*

* یادگېرنه: د جغرافیې په لحاظ قطبي ستورے (Polaris) شمال اړخ ته وي - که مونږ دغه قطبي ستوري (Polaris) ته مخ کړو نو زموږ نښی اړخ به نمر ختیز ، کین اړخ نمر پر بوتیز او شاته به د جنوب اړخ وي - باقي د قطبي ستوري پېژندگلو د تلي پېرونه (دب اکبر) نه ښه په اسانه کېدې شي - په انگرېزي ژبه کبې ورته Ursa Major وائي -

هائيڪو

يو خوا مې خپل خاکساره خوي ته کتل
بل خوا مې ستا غرور ته خيال لارې
خومره په چل چل کښې طوفان جوړ شو

هائيڪو

په سمندر کښې د سفر په محال
که چرته اوليدے شي توري مرغی
پوهه شه مخکښې به موسم خراب وي

هائيڪو

تاتري تنور له ډکې څنگه مات کړه
پتېي ته شپول په دې غرض وهمه
چې ځناور پرې بلوڅه نه شي کوي

هائیکو گاني

د غمازانو دې خدا ۾ زړه وچوي
دا مو د يوبل سره مينه به وه
چې په يوبل مونږ واتي وکړه

جوړ حيانا که پښتنه به وومه
چې د ميرگاتو او گاتانه واخله
په کور دننه مې شلغاتي وکړه

هسې مې ستا شيخۍ ته گوته نيوه
مونږه د وخت هغه په وخت ونه کړه
تا ټول قضا مونږونه پاتي وکړه

غزليه هائيكو

نبه ورتنه پته ده چي مرمه پسي
بيا هم خبري د بيلتون ئي وکړي
هغه زما د حاله نه ؤ خبر

د رنگه تور دے او وړوکي هم دے
لکه د ستوري ئي خالا کوله
هغه په مخ د خاله نه ؤ خبر

ما وې چي تل مې اوريدلې خدايه
خوږو خبرو ئي تالې راکړي
خنګه د سر او تاله نه ؤ خبر

زما په شان ساده باده غوندي ؤ
خلق لکي ورپورې ولي تپي
هغه د قیل او قاله نه ؤ خبر

نن ئې په ډېرو اسوېلو كېنې ووي
ستا په قسمت كېنې ولي نه وومه زه
هغه د دغې سواله نه و خبر

زما په مينه كېنې لېواله دومره
وي ئې چې دا مې صدقه كړه پسې
هغه د سراو مالله نه و خبر

هغه زما پسې لېواله داسې
چې اوس پر هېز او دواهم نه كوي
بنكاري د پال او فاله نه و خبر

چې محبت كېنې تاؤ تريخوالي راشي
زه ته نزدې د سر سودا شروع كړي
هغه د دې وبالله نه و خبر

زمانه ولي ئې ئې نفرت كولو
د كائيناتو مصور جوړ كړم
هغه د دې جمال ه نه و خبر

په بخت ئې هسې بدگمانه به و
زه ئې ريښتيا د زړه سلطان جوړېږم
هغه دخپل اقبال ه نه و خبر

پښتانه اقدار مې دومره اسلامي وو
د حيا او غېرت دواړو ترجمان وې
هغه په سردشاله نه و خبر

هائڪو

يو خوا مي خپل خاکساره خوي ته ڪتل
بل خوا مي ستا غرور ته خيال لاپڙي
خومره په چل چل ڪنبي طوفان جوڙ شو

هائڪو

زه به هم پوهه شمه ستا سره خو
په وڙو ڪوالي ڪنبي به داسي مو وپل
زمونڙد ڪور خواته راءِ به ڪه نه

هائڪو

و پل ئي دا بيا مو خه غوبل جوڙ ڪري
حاجي صېب هسي قهار ٻڌلو رات ه
مونڙ په رينبتيا باندي غوبل ڪولو

هائيکو

خمه چې زر زړئي فېس بک له ورکړم
په دې غرض چې نمائش ئې وشي
هغه کعبه کښې تصوير دې له ويستو

هائيکو

زما او ستا ورپکښې شردې وشي
چې ورورولي او اتفاق جوړوي
په کلي کلي کښې اشردې وشي

هائيکو

ناولې کاردې بدگمانه نه شه
که د مړور غوښې خوړل غواړم
زما په سر چاته خبري وکړه

غزليه هائيكو

خه به ئي ڪري ٻه لويه مرتبه باندي
زما د وڪالت ٻه وخت ئي وگوره
تيڪ ده چي بناغله دے خو غله دے

خه رنگي دنيا ته دهشت گرد بنڪاري
فڪر امن خوبني او پڻتون زما
خدايه ڄومره بنڪله دے خو غله دے

خمه چي دنيا ٿوله خبر ڪر مه
سوچ د پڻتون د ترقي مي بييا
ذهن ته راغله دے خو غله دے

يا به چرته کار د مصلحت اخلي
يا جوړې سرکوزې غږ کوي نه شي
لار کښې مې رتلې دے خو غلے دے

ځکه خو ولاړ دے په سکون باندي
بنکاري چې بيمه د دوؤ اړخو دے
موټر ئې جنګېدلے دے خو غلے دے

پکار ده چې په ځان باندي لږ تنګ وکړي
الياس پکښې ځان ولې مختورن کړمه
کور ئې نږېدلے دے خو غلے دے

احتياط - سېفتي

د سعودي ارامکو د ټولو نه لوی ماډیول ټرانسپورټېشن کنبې د کنسلټنټ په توگه چې کله ما په دغه پراجیکټ کنبې د ملهټي نیشنل کمپنیانو کار کوونکو ته د دغې بلاد ټرانسپورټېشن نه مخکښې د center of gravity او دهغې د یو ځای نه بل ځای ته د بدلون او دهغې سره د تړلي ناخاپي حادثاتو او د دغه حادثو نه د ځان بچ ساتلو په حقله خبرې کولې نو یو دوه کسانو راته حېران حېران کتل. ما چې خپلې خبرې ختمې کړې نو په پښتو کنبې مې ترې تپوس وکړو چې د کوم ځای نه؟ دواړه په خندا شول یو بل ته ئې ووي چې دے خو هم پښتون دے هلکه بیا ئې ووئیل چې ستا په انگریزی پوهه نه شو. ما ورته ووي کار کنبې به د ځان خیال څنگه ساتئ دغه ټاپک باندې لگیا وم.

دهغو سره په خبرو خبرو کنبې مې ذهن وتښتېدو او دغه درې هائیکوگانې مې ولیکلې او بیا مې ورته واوړولې. کسانو چې هائیکوگانې واوړېدې نو "واه واه" ئې هم وکړه او ډېر خوشحاله شول. وئیل ئې مړه په دې سېفتي خو پوهېږو.

۶ دسمبر ۲۰۲۲ جفوره سعودي عرب

هائیکو

بې احتیاطی سره د کار په وخت کنبې
 که تاسو چرته څوک مزدور ولیدو
 د کار نه ئې منع کړئ د خدا د پاره

هائيڪو

لڪه د مچ به بيا منگولي مروڙي
ضروري نه ده چي کامياب شئي هر حل
د چانس نه بنه ده چي احتياط وڪري

۶ دسمبر ۲۰۲۳ جفوره سعودي عرب

هائيڪو

ڪار ڪنبي د احتياط قانون ئي نه مني
خان اساني له چي ڇوڪ داسي وائي
هر ڇهه به زرو شي ڊپر بنه چانس دے

۶ دسمبر ۲۰۲۳ جفوره سعودي عرب

لڙي

د غره لمن کڻي سم په شور بلږي
ورته حبران شوم کور په کور ورږي
ما وي لوگه دے چرتہ اور بلږي

هسي نه ډوب چرتہ په شرم شمه
لکه د موم په شانې نرم شمه
ما وي ورځم ورتہ چي گرم شمه

خو نه لمبي نه غرغڼي وي پکښي
نه د بخرکو شان ذري وي پکښي
او نه څکروتي تكي سري وي پکښي

ما وي دا غرونه ستر شوې دي
يا دا خورونو ستر شوې دي
کنه سيندونه ستر شوې دي

لارې د تللو لورې ژورې وې
يو مې د پنبو ته اکې سترې وې
بل خوا شلېدلې مې چپرې وې

گني ما وې چې مخکې خه دي ورځم
دېر دي که لږ، خراب او بڼه دي ورځم
کاره دي نېغ او که اوږده دي ورځم

خو چې نزدې شوم ورته خپرې وې
تیار لورگې و سم لورخې وې
په چاپېرچل ماحول کېنې لږې وې*

* دا مسلسل هائيکو زما په کتاب "شور مې د قلم په ژبه راوله" کېنې

په کال ۲۰۰۸ء کېنې هم چاپ دي

غزليه هائيڪو

مونڙهه د جنگ حالات ڪنهي ڙوند ڪري ڏي
د محبت قيضي مڀي يادي نه ڏي
درمان به خه جانان به خه ياد ڪر مه

چي تازه ڪپري ورخ تر ورخه پڪنهي
د خوار اولس د غم پرهر په زنگي
سپرله به خه خزان به خه ياد ڪر مه

چي خوار غريب پڪنهي بي برخي وينم
چي پڻستانه پڪنهي لوت ڪپري زما
دا د سيالي تالان به خه ياد ڪر مه

ما وې ظالم ته بند وؤمه لارې
خپل اقتدار لره موسى مې وژني
د وخت فرعون هامان به خه ياد كړمه

د غېرو خونه وړانولې نه شي
زموږه زمكه ئې ښپرازه نه كړه
سيلي به خه باران به خه ياد كړمه

چې د غريب د سر نه سپورم اخلي
پرېوتې نه شي د ظالم په سرنو
تندر به خه اسمان به خه ياد كړمه

نه مې په كور كښې خلق ژوند ته پرېردي
نه تگ كوله شم د خپلې مرضي
منزل به خه كاروان به خه ياد كړمه

د دۀ په لمسه د جنت نه بهر
د دۀ د وجې بنديزونه په مونږ
ابليس به خۀ شېطان به خۀ ياد کړمه

داسې به هله وۀ کۀ امن وۀ نو
د غرۀ په سر په زوره زوره باندي
تپه کبسي يه قربان به خۀ ياد کړمه

د خان خانې په دغه گران ژوند کبسي
د خان د پاره سم په منډه يمۀ
خان رانه هېر شو خان به خۀ ياد کړمه

چې په ظاهره فرشتې بنکاري
د دغه خلقو په کردار مي شک دۀ
داسې کم بخت نېکان به خۀ ياد کړمه

دوي چې سندرې اوس د نورو وائي
دوي چې روان دي اوس د نورو پسې
پښتون به خه افغان به خه ياد كړمه

عجيبه نه ده چې گيلې كوي اوس
چې په الياس ئې ننگ كوله نه شو
زه ورله قد او شان به خه ياد كړمه

د دمام نه جدي ته په هوآي جهاز كښې

۲۶ دسمبر ۲۰۲۳

هائيكو

وختي وختي به پاڅېدمه خكه
زما په ذهن به ډېر بڼه لگېده
سحر سحر كښې د مرغو چغېده

درې هائيڪو گاني

په احتجاج کښې د گرانۍ خلاف
گډون مې نه کوو په دغه وجه
زما پارټي په اقتدار کښې وه نو

پر دے مزدور يمه دا ځکه ځمه
زه به ډيوټي له په وخت ولي تلمه
که نوکري مې په سرکار کښې وه نو

نه په راتلو کښې ئې پوښتنه اوکره
نه ئې په تلو کښې وې چي لارمه زه
هغه څه ډېره په تلوار کښې وه نو

محمد الياس

دېوالونو ته لگيايم

د ليکوال پېژندگلو

نوم محمد الياس

د پلار نوم فرید الله خان

د زېږون نېټه ۲ مارچ ۱۹۸۰

استوګنه طوطه کان ضلع ملاکنډ

تعليم ماسټر مېريټر

پېشه جهازراني

چاپ کتابونه

۱- شورمي د قلم په ژبه راوړله چاپ ۲۰۰۸ء

۲- درنارنگونه چاپ ۲۰۲۲ء

۳- فکرمي سندره شوه چاپ ۲۰۲۳ء

۴- دېوالونو ته لگيايم هم دا اثر

ISBN 978-969-23975-0-6

کرن خېبر ناولونه
Email: gransamillah@gmail.com
0345-9523153 / 0304-5241487

**Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library**